

Innst. S. nr. 201

(2003-2004)

Innstilling til Stortinget fra utenrikskomiteen

St.meld. nr. 32 (2003-2004)

Innstilling fra utenrikskomiteen om samarbeidet i Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) i 2003

Til Stortinget

SAMMENDRAG

Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) har et bredt spekter av virkemidler for tidlig varsling av konflikter, for konfliktforebygging gjennom demokratiseringstiltak, for styrking av menneskerettigheter og rettsstatsprinsipper og for krisehåndtering og gjenoppbygging. Disse blir nå satt inn i kampen mot terrorisme, menneskehandel og ulovlig handel med narkotika og våpen. De rettes også inn mot bekjempelse av organisert kriminalitet, mot etnisk/religiøs intoleranse og diskriminering og for å avhjelpe store mangler i rettssystemet i flere av deltakerlandene. Organisasjonen har de senere år opparbeidet seg ekspertise med hensyn til politiarbeid, politiopplæring og grensekontroll og erfaring i kampen mot organisert kriminalitet, inklusive menneskehandel, og terrorismebekjempelse. Under ministermøtet i 2003 ble det fattet flere vedtak som vil styrke organisasjonens innsats på disse områdene ytterligere. Dette gjelder en egen sikkerhetsstrategi, strategi for den økonomiske og miljømessige dimensjon og en handlingsplan for bekjempelse av menneskehandel. Ministrene ble i 2003 også enige om praktiske tiltak mot terrorisme: økt kontroll med reisedokumenter, opprettelse av et OSSE-antiterrornettverk og tiltak for å hindre at terroristgrupper får adgang til bærbare luftforsvarssystemer. Med basis i sin brede tilnærming spiller OSSE dermed en viktig rolle i arbeidet med å møte de nye sikkerhetspolitiske trusler. Organisasjonen vil fortsatt være en viktig sikkerhetspolitisk aktør i området fra Vancouver til Vladivostok og har etter Regjeringens syn også muligheter

for å yte bidrag til løsning av konflikter utenfor dette området.

Nye utfordringer gjør at OSSEs tilnærming og virkemidler er stadig like nødvendige. Med sitt utvidede sikkerhetsbegrep - der samspillet mellom militær sikkerhet og økonomiske, miljømessige og menneskelige rettigheter er bærebjelken og hvor særlig vekt på sikkerhet for den enkelte står sentralt -, med sin brede deltakerkrets, sine institusjoner for demokratibyggning, fri presse og nasjonale minoriteter og ikke minst gjennom en utstrakt feltvirksomhet, er OSSE et unikt redskap i arbeidet for stabilitet, demokrati og menneskerettigheter. Fortsatt er OSSE den eneste sikkerhetsorganisasjon hvor USA, EU og Russland møtes på like vilkår og hvor alle tidligere sovjetrepublikker deltar. Det brede medlemskapet gir dessuten muligheter for dialog og samarbeid mellom kristne og muslimske land i Sentral-Asia, Kaukasus og på Balkan. OSSEs arbeid i Sentral-Asia, der flere av landene grenser til Afghanistan, har fått forsterket aktualitet i forbindelse med den internasjonale kampen mot terrorisme. Gjennom partnerskapsavtaler har OSSE en ramme for dialog med land i Asia og i middelhavsregionen. For øvrig har OSSE en komplementær rolle i forhold til FNs arbeid for å fremme og beskytte menneskerettighetene. EU anser OSSE som et viktig instrument, ikke minst med hensyn til sivil krisehåndtering. Et aktivt norsk engasjement i OSSE kan dermed også bidra til å fordype det utenriks- og sikkerhetspolitiske samarbeidet mellom Norge og EU.

Arbeidet med rustningskontroll og nedrustning får ikke den samme oppmerksomhet som tidligere. Det betyr ikke at denne delen av OSSEs virksomhet er blitt mindre viktig. Fortsatt brukes det betydelige ressurser på dette feltet. Det er grunn til å minne om at konvensjonell nedrustning og rustningskontroll i Europa har sitt hovedforankringspunkt i OSSE, ikke minst gjennom CFE-avtalen som omfatter 30 av OSSEs deltakerland. En viktig utfordring er å arbeide for at det omfattende avtaleverket om tillitskapende tiltak som ble

forhandlet frem i løpet av 1990-årene, blir holdt ved like.

Lenge var OSSE - og tidligere Konferansen for sikkerhet og samarbeid i Europa (KSSE) - en av få arenaer hvor øst og vest kunne møtes med de samme rettigheter og plikter. Denne rollen er ikke like sentral som før. I dag finnes det også andre samarbeidsfora mellom USA, EU og Russland hvor sikkerhetspolitiske spørsmål blir diskutert. Med utvidelsene vil EU og NATO omfatte størstedelen av Sentral- og Øst-Europa, og EUs og NATOs organer blir enda viktigere for samarbeidet mellom landene i dette området. Det gjelder også for dem som ennå ikke er blitt medlemmer av disse organisasjonene, eller som ikke ønsker eller ikke kan bli medlemmer. EU og NATO er nå aktive på områder hvor OSSE tradisjonelt har spilt en sentral rolle. Dette gjelder konflikthåndtering og gjenoppbygging av samfunn etter konflikter. Dessuten er EU med sin sikkerhetspolitiske strategi kommet nærmere en operasjonalisering av en europeisk sikkerhets- og forsvarsidentitet. Dette gjør at behovet for en grenseoppgang mot OSSE er blitt tydeligere. Det samme kan sies om forholdet til Europarådet, som nå omfatter alle de europeiske medlemslandene i OSSE. Innen demokratibygging, respekt for menneskerettighetene og rettsstatens prinsipper har Europarådet og OSSE i dag mange felles oppgaver. Å bringe øst og vest nærmere hverandre var en målsetting for de vestlige land da Helsingfors-prosessen tok til i 1970-årene. I dag kan man si at dette langt på vei er realisert.

Flere større deltakerland og grupper av land ser ut til å ha et avklart forhold til hva de ønsker med OSSE. Behovet for en tydeligere politisk retningsangivelse for arbeidet i organisasjonen synes klart til stede. Russland og andre land i Samveldet av uavhengige stater (SUS) har i økende grad hevdet at OSSEs arbeid preges av geografisk og tematisk ubalanse. Disse land hevder oftere at det opereres med doble standarder, der utviklingen for demokrati og grunnleggende menneskerettigheter vurderes på bakgrunn av to sett kriterier: ett til bruk for landene "øst for Wien" og et annet for landene i vest. I 2003 skjerpet Russland tonen overfor USA og EU, som ble beskyldt for å bruke OSSE til fremme av kortsiktige, politiske mål. Fra russisk hold har man begynt å stille spørsmål om hva som oppnås gjennom deltakelsen i samarbeidet. Mens Russland ønsker å bruke OSSE som et redskap for økonomisk integrasjon gjennom økt markedsadgang i vest og større investeringer i øst, får dette lite gjennomslag blant de vestlige land som ser OSSE som en sikkerhetsorganisasjon som ikke kan eller skal duplisere den rolle internasjonale økonomiske organisasjoner og institusjoner eller FN spiller. Dersom de russiske signalene om å legge mindre vekt på arbeidet i OSSE forsterkes, kan organisasjonen komme inn i en krise. Man kan vanskelig tenke seg et OSSE uten en aktiv russisk deltakelse. I denne situasjon er det derfor nødvendig med dialog. Flere land, deriblant Norge og andre såkalte likesinnede land som Sveits, Island, Liechtenstein og Canada, erkjenner problemet og søker å ta tak i dette.

Norge er en aktiv deltaker i OSSE, og denne linjen vil bli videreført. OSSE er fortsatt et viktig forum for daglig kontakt om en rekke aktuelle utenrikspolitiske spørsmål. Sammen med andre likesinnede land utenfor EU - og i nært samarbeid med EU der det er mulig - kan Norge øve innflytelse på beslutningene. Deltakerlandenes respekt for OSSEs verdier og standarder er grunnleggende for samarbeidet. Gjennom dialog og konstruktiv tilnærming bør Norge når det er nødvendig, minne om de forpliktelser samarbeidet hviler på. Samtidig vil det være viktig å legge vekt på de felles interesser deltakerlandene har og understreke behovet for å gi OSSE muligheter for å løse de oppgaver som pålegges på områder hvor organisasjonen har komparative fortrinn.

KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Haakon Blankenborg, lederen Thorbjørn Jagland, Jens Stoltenberg og Gunhild Øyangen, fra Høyre, Julie Christiansen, Inge Lønning, Oddvard Nilsen og Finn Martin Vallersnes, fra Fremskrittspartiet, Morten Høglund og Christopher Stensaker, fra Sosialistisk Venstreparti, Kristin Halvorsen og Bjørn Jacobsen, fra Kristelig Folkeparti, Jon Lilletun og Lars Rise, og fra Senterpartiet, Åslaug Haga, viser til at komiteen ved behandling av siste års stortingsmelding om OSSE påpekte nødvendigheten av organisatoriske endringer, spesielt når det gjaldt organisasjonens rettslige status, utvikling av et sekretariat med administrativ tyngde og analytisk kapasitet, samt en avklaring av generalsekretærens rolle med mulighet for utarbeidelse av nytt mandat. Komiteen registrerer at det har vært liten utvikling innen disse områdene og understreker betydningen av at Norge fortsetter å jobbe for disse og eventuelle andre nødvendige organisatoriske endringer.

Komiteen viser til at regjeringen peker på at OSSE vil styrke innsatsen på arbeid innen kampen mot organisert kriminalitet og terrorbekjempelse, og til at OSSEs arbeid i Sentral-Asia har fått forsterket aktualitet i forbindelse med den internasjonale kampen mot terrorisme. Komiteen understreker betydningen av å se sammenhengen mellom manglende demokrati, overgrep på menneskerettighetene og utvikling av nasjonal og internasjonal terrorisme, og understreker betydningen av at OSSE forholder seg til disse elementene som en helhet.

Komiteen viser til det faktum stortingsmeldingen beskriver, at flere land har et uavklart forhold til hva de ønsker med OSSE. I særdeleshet gjelder dette Russland og SUS-landene som har begynt å stille spørsmål om hva som kan oppnås gjennom medlemskap. Dette er en meget stor utfordring for OSSE, ikke minst med tanke på betydningen organisasjonen har spilt og bør kunne spille når det gjelder konflikten i Tsjetsjenia. I lys av organisasjonens arbeid mot terrorisme og fokus på menneskerettigheter og demokrati, står Russlands

deltakelse og medlemskap sentralt. Komiteen minner om at OSSE ble kastet ut av Tsjetsjenia i desember 2002 etter kraftig kritikk av situasjonen når det gjaldt menneskerettighetene. Komiteen peker på nødvendigheten av at OSSE blir kalt tilbake, med ansvar for overvåking av menneskerettigheter. I denne sammenhengen minner komiteen om arbeidet OSSE utførte i Kosovo, hvor organisasjonen gjennomførte et prosjekt som hadde til oppgave å undersøke menneskerettssituasjonen i landet, og deretter utarbeidet rapporten «As Seen, As Told» som dokumenterte og publiserte overgrepene. En tilsvarende rapport for Tsjetsjenia ville bidra til å legge press på russerne og rette det internasjonale søkelyset mot situasjonen i landet.

Komiteen viser til at OSSE og Europarådet har mange felles oppgaver, ikke minst når det gjelder demokratibyggning, respekt for menneskerettigheter og rettsstatens prinsipper. Komiteen minner i den sammenheng om at Norge i mai i år tok over formannskapet i ministerkomiteen i Europarådet, og peker på

de mulighetene dette gir når det gjelder samarbeid og OSSEs arbeid.

Komiteen viser til at arbeidet med rustningskontroll og nedrustning ikke får den samme oppmerksomhet som tidligere, uten at det betyr at denne delen av OSSEs virksomhet er av mindre betydning. Komiteen understreker det faktum at konvensjonell nedrustning og rustningskontroll i Europa har sitt forankringspunkt i OSSE, og nødvendigheten av å følge opp dette arbeidet, og minner også om partnerskapsavtalen med seks land i middelhavsregionen, deriblant Israel.

KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og rår Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

St.meld. nr. 32 (2003-2004) - om samarbeidet i Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) i 2003 - vedlegges protokollen.

Oslo, i utenrikskomiteen, den 26. mai 2004

Thorbjørn Jagland
leder

Bjørn Jacobsen
ordfører

